

Väsentliga risker förband och sårvårdsartiklar

2019-03-21, Stockholm

Innehåll

1. Sammanfattning.....	3
2. Introduktion	5
2.1 Bakgrund	5
2.2 Syfte.....	5
2.3 Metod	5
2.4 Avgränsningar förband och sårvårdsartiklar	6
2.5 Överblick över leverantörskedja, material och tillverkningsprocess	6
3. Produktområde Förband och sårvårdsartiklar.....	8
3.1 Polyuretanskumförband.....	8
3.2 Förband med gasväv	9
3.3 Förband non-woven.....	9
3.4 Plåster.....	9
4. Riskanalys.....	9
4.1 Råmaterial	9
4.1.1 Oljeutvinning	10
4.1.2 Skogsbruk	11
4.1.3 Bomullsodling.....	12
4.1.4 Silver	13
4.2 Förädling och tillverkning	14
4.2.1 Plasttillverkning.....	14
4.2.2 Viskostillverkning.....	15
4.3 Tillverkning av förband och sårvårdsartiklar och dess komponenter	16
4.4 Förpackning och distribution	18
5. Slutsatser	20
5.1 Allmänna slutsatser	20
5.2 Riskprioritering.....	20
5.2.1 Utvinning av råmaterial.....	21
5.2.2 Transport	21
5.2.3 Förädling och komponenttillverkning i Kina.....	21
6. Relevanta regelverk och branschinitiativ.....	21

1. Sammanfattning

På uppdrag av *Hållbar Upphandling* – ett samarbete mellan Sveriges landsting och regioner – har Enact Sustainable Strategies genomfört en riskanalys avseende mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, miljö och korruption i leverantörskedjan för produktområdet förband och sårvårdsartiklar. I produktområdet ingår bland annat polyuretanskumförband, sårfilmer, plåster, tejp, bandage, kompresser, suturtejp, elastiska bindor och gasbindor.

Bakgrunden till studien är landstingen och regionernas arbete för att tillse att de varor och tjänster som köps in till hälso- och sjukvården är producerade under hållbara och ansvarsfulla förhållanden. För att förankra arbetet i verksamheten har studien haft som utgångspunkt de av landstingen och regionerna prioriterade riskområdena. Riskanalysen baseras på tre källor; dels publikt tillgänglig information om typiska risker inom branschen och de länder där produkterna tillverkas, dels resultat från en enkätundersökning gjord bland leverantörer till Sveriges landsting, intervjuer med utvald leverantör samt research- och branschorganisation på området.

Storbritannien, Tyskland, USA, Kina och Indien uppges vara tillverkningsländer för slutprodukt. Komponenter produceras utöver i ovan listade länder i Irland, Italien, Nederländerna, Polen och i Portugal. Råmaterial köps in från Tyskland, Nederländerna, Storbritannien, Sverige, Irland, Italien, Frankrike, Danmark, Österrike, USA och Kina. Generellt är riskerna störst i råvaruleden och leverantörskedjan då den rådande trenden bland allt fler leverantörerna är att förlägga tillverkning av slutprodukt i Europa.

Idag arbetar alla leverantörer till Sveriges landsting och regioner med hållbarhetsrisker i leverantörskedjorna.¹ Spårbarheten har också blivit tydligare i jämförelse med tidigare genomförd riskanalys av Enact Sustainable Strategies² på området. För att Sveriges landsting och regioner ska kunna ta arbetet vidare med riskminimering är dialog med leverantörerna, inklusive medvetandegörande, avgörande. Det är vår förhoppning att den här studien ska kunna bidra till det.

¹ 2017: Hållbar upphandling – Vägledning kontraktsvillkor. Ett samarbete mellan Sveriges Landsting och regioner. Version 2.

² Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

RISKER: FÖRBAND OCH SÅRVÅRDSARTIKLAR

STEG I VÄRDEKEDJAN

	Råmaterial (olja, trä, bomull och silver)	Råmaterial (olja, trä, bomull och silver)	Förädling (tillverkning av plastmaterial, cellulosa och viskos)*	Tillverkning produkt	Tillverkning produkt	Förpackning och distribution
Potentiella riskländer	Iraq, Iran, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Kuwait, Brasilien, Ryssland, Kina, Indien, Mexiko, Peru	USA, Kanada, Baltikum, Frankrike, Irland, Tyskland, Italien, Sverige, Österrike, Storbritannien, Nederländerna	Kina, Frankrike, Italien, Österrike, Tyskland, Danmark, Storbritannien	Indien, Kina	Tyskland, Italien, Nederländerna, Sverige, Irland, Polen, Storbritannien, Spanien, Schweiz, Italien, Portugal, USA	Båttransport från Kina och Indien till Europa och inom Europa. Vägtransport inom Europa.
Mänskliga rättigheter	Rätt till skälig levnadsstandard, lokalsamhällets rätt till hälsa och säkerhet (t.ex. rent vatten), tvångsflyttning, våld mot lokalbefolkning, barns rätt till säkerhet och utbildning.	Rätt till skälig levnadsstandard, lokalsamhällets rätt till hälsa och säkerhet (t.ex. rent vatten).	Rätt till skälig levnadsstandard, hälsa, lokalsamhällets rätt till hälsa och säkerhet (utsläpp som kan vara cancerframkallande, buller – främst Kina).	Hälsa och säkerhet, arbetstid, anställningstrygghet, fackföreningsfrihet, diskriminering.	Rätt till skälig levnadsstandard, anställningstrygghet, diskriminering.	Arbetsvillkor på fartyg under båttransport, tvångsarbete, låga löner, hälsa och säkerhet etc.
Arbetsvillkor	Hälsa och säkerhet, övertidsarbete, ingen eller obetald ledighet, låga löner, brist på fackliga rättigheter, barnarbete, tvångsarbete och rekryteringsavgifter, diskriminering.	Hälsa och säkerhet, övertidsarbete, ingen eller obetald ledighet, låga löner, diskriminering.	Hälsa och säkerhet (risk för explosioner), arbetstid, anställningstrygghet, fackföreningsfrihet, tvångsarbete och rekryteringsavgifter, diskriminering.	Hälsa och säkerhet, arbetstid, anställningstrygghet, fackföreningsfrihet, tvångsarbete och rekryteringsavgifter, diskriminering.	Hälsa och säkerhet, arbetstid, anställningstrygghet, diskriminering.	Arbetsvillkor på fartyg under båttransport: tvångsarbete, låga löner, hälsa och säkerhet etc. Vid vägtransport: olyckor i trafik inklusive dödsfall, hälso- och säkerhetsrisker, löner.
Miljö	Föroreningar, vattenförbrukning, minskad biologisk mångfald, klimatpåverkan.	Föroreningar, vattenförbrukning, minskad biologisk mångfald, klimatpåverkan.	Energi- och vattenförbrukning, kemikaliehantering, utsläpp till luft och vatten, avfall.	Kemikaliehantering, utsläpp till luft och vatten, avfall.	Kemikaliehantering, utsläpp till luft och vatten, avfall.	Utsläpp från fartyg och lastbil, avfall.
Korruption	Mutor vid utdelningen av utvinningsrättigheter och vid utvinningsfasen.	Mutor vid utdelningen av utvinningsrättigheter och vid utvinningsfasen.	Mutning av arbetsmiljö- och miljöinspektörer (Hög risk i Kina, annars medium risk).	Mutning av arbetsmiljö- och miljöinspektörer.	Koppling mellan industri och politiker (främst Italien).	Mutor för tillstånd och för att se mellan fingrarna vad gäller brister i rutiner m.m.

*Det faktum att Kina förekommer ökar risken avsevärt. Generellt sätt är riskerna låga i Europa.

2. Introduktion

2.1 Bakgrund

Denna studie är gjord på uppdrag av *Hållbar Upphandling*, ett samarbete mellan Sveriges landsting och regioner, som verkar för att förband och sårvårdsartiklar som köps in till hälso- och sjukvården är producerade under hållbara och ansvarsfulla förhållanden. Detta innebär krav på respekt för mänskliga rättigheter, ILO:s kärnkonventioner, miljöskydd samt anti-korruptionsåtgärder. En del av råmaterialen, komponenter till produkter som upphandlas samt slutprodukt tillverkas i länder där riskerna för att rättigheter kränks är höga.

2.2 Syfte

Syftet med studien har varit att identifiera och prioritera de väsentliga riskerna kopplade till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö och korruption vad gäller upphandling av förband och sårvårdsartiklar. Analysen fokuserar på produkter som köps in till de svenska landstingen genom offentlig upphandling och är skriven utifrån perspektivet offentlig upphandling. Sveriges regioner och landstings gemensamma uppförandekod för leverantörer utgör grunden för analysen. Koden täcker följande områden:

- mänskliga rättigheter – FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna; FN:s barnkonvention, artikel 32
- arbetsvillkor – ILO:s åtta kärnkonventioner; det arbetarskydd och den arbetsmiljölagstiftning som gäller i tillverkningslandet; den arbetsrätt, inklusive lagstiftning om minimilön, och det socialförsäkringsskydd som gäller i tillverkningslandet
- miljö – den miljöskyddslagstiftning som gäller i tillverkningslandet
- korruption – FN:s deklaration mot korruption

Studien har haft som utgångspunkt de av landstingen och regionerna vanligast förekommande förband och sårvårdsartiklarna utifrån högst förbrukning. Studien har ett globalt snarare än ett nationellt perspektiv. Syftet är i huvudsak att främja en beredskap för risker relaterade till upphandling av förband och sårvårdsartiklar.

Det är viktigt att notera att riskbedömningarna inte är avsedda att beskriva tillverkning eller leverantörskedjan hos ett visst varumärke eller särskild leverantör. Syftet är att ge en allmän förståelse av de potentiella risker som är förknippade med produkterna i allmänhet.

2.3 Metod

Metoden följer riktlinjerna som beskrivs i FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter och omfattar risker för negativ påverkan på alla universellt erkända mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter och miljö samt risker för korruption. Metoden syftar till att identifiera alla intressenter som faktiskt eller potentiellt kan påverkas negativt av produktion av polyuretanskumförband, förband med gasväv, förband non-woven och plåster inklusive omgivande samhällen men även individer inom sårbara grupper så som migrantarbetare och ursprungsbefolkning.

För att förstå de prioriterade riskområdena gjordes initialt en kartläggning av produktgruppens leveranskedja. Detta gjordes med hjälp av en enkätundersökning bland leverantörer samt efterföljande mejl- och telefonkontakt. Leverantörerna är anonyma och

deras svar används inte för att utvärdera deras arbete utan för att kartlägga produktionsprocesser och leveranskedjor. Frågeformuläret skickades till femton utvalda leverantörer, nio av de tillfrågade återkopplade. Med hjälp av den insamlade informationen från leverantörer samt publikt tillgängliga källor kopplades sedan risker avseende mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö och korruption till leveranskedjans tillverkningsprocesser och -länder. Senare genomfördes djupintervjuer med ett antal aktörer relevanta för riskanalysen. Enkätundersökningarna och intervjuerna har fördjupat analysen och förståelsen för de väsentliga riskerna vad gäller de fyra prioriterade produkterna: polyuretanskumförband, förband med gasväv, förband non-woven och plåster.

2.4 Avgränsningar förband och sårvårdsartiklar

Studien utgör inte en uttömmande riskbedömning för förband och sårvårdsartiklar. En avgränsning har gjorts till att fokusera på polyuretanskumförband, förband med gasväv, förband non-woven och plåster. En begränsning är t.ex. att det finns mer information tillgänglig om vissa risker än om andra. Flera av miljö- och korruptionsriskerna inverkar också på mänskliga rättigheter. I analysen har störst vikt lagts vid riskerna inom tillverkning och förädling av produkt mot bakgrund av att den tidigare riskanalysen om förband och sårvård³ fokuserade på produktionsprocessen för silver och andra relevanta råmaterial så som bomull och skogsbruk. En närmare beskrivning av tillverkning av och råmaterial för produkterna ges i avsnitt 3. Antaganden kring tillverknings- och råvaruproducerande länder har gjorts i de fall specifik information inte varit tillgänglig. Dessa baseras då på globala värdekedjor samt produktionsvolymerna.

Det finns ibland begränsad kunskap om leverantörskedjan bortom tillverkningsledet, i de fall när specifik information inte har varit tillgänglig belyses de generella risker som finns kopplade till den generella situationen för mänskliga rättigheter i relevanta länder och regioner.

Studien omfattar inte heller *all* personal som t.ex. städpersonal av fabriker – bara medarbetare som är länkade till produkterna och individer som påverkas direkt av produktion och utvinning av råmaterial. Vissa risker som ligger utanför studien är emellertid ändå omnämnda, för kännedom. Analysen rymmer inte heller en uttömmande kartläggning av transportvägarna för förband och sårvårdsartiklar.

2.5 Överblick över leverantörskedja, material och tillverkningsprocess

Samtliga leverantörer kontaktade för denna riskanalys finns i Sverige. Det kan vara utländska företag, men de har då en svensk verksamhet eftersom alla upphandlingar är på svenska. Första ledets leverantörer är i många fall grossister och distributörer som i sin tur kan ha en mängd leverantörer i både Europa och världen.

Spårbarhet av förband och sårvårdsartiklar har ökat avsevärt från föregående riskanalys om förband och sårvårdsartiklar.⁴ De allra flesta tillfrågade leverantörer arbetar med spårbarhet via lotnummer, leverantörsformulär, leverantörsrevision och/eller kvalitetssäkringsavtal. Några anger att de är medlemmar i Amfori⁵ och på så vis får tillgång till spårbarhet via deras

³ Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

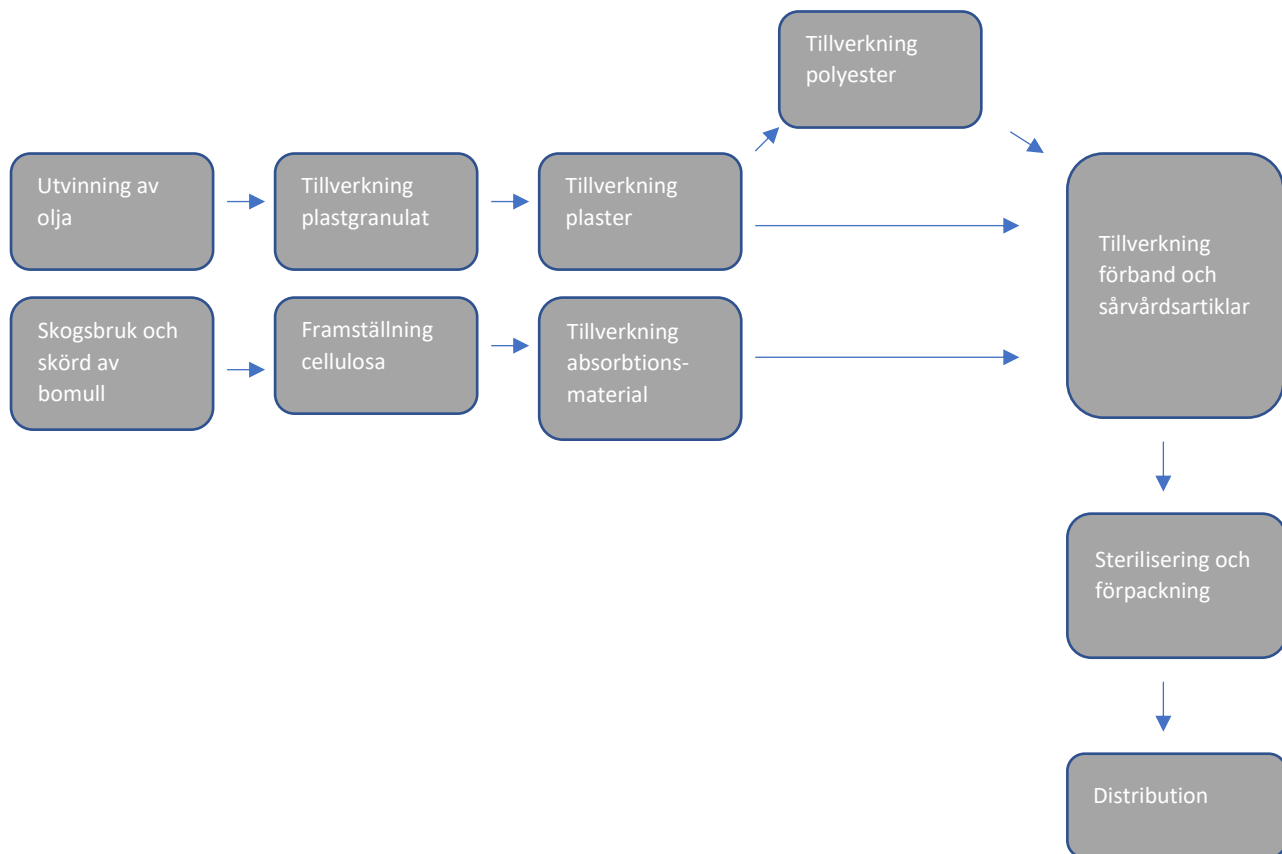
⁴ Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

⁵ <https://www.amfori.org/> (2019-02-25).

plattform BSCI.⁶ Detta är inte detsamma som att leverantörerna beskrivit hela sin leverantörskedja eller att alla tillfrågade angivit särskilda specifikationer för tillverkningen av förband och sårvårdsartiklar eller dess komponenter. En del leverantörer har enbart angivit länder produkter och dess komponenter köps från eller tillverkas i men inte specificerat vilka komponenter eller om det är slutprodukt.

Nedan visas en generell produktionsprocess för tillverkning av förband och sårvårdsartiklar.

Polyuretanskumförband består vanligen av en absorberande hydrocellulär skumkärna som ligger mellan ett självhäftande sårkontaktsskikt av polyeten, samt en yttre plastfilm av polyuretan. Övriga plaster som används för olika typer av polyuretanskumförband är polyakrylat och olefinplast. Skumkärnan är sammansatt av en blandning av viskos, polyester och bomull. Beroende på användningsområde har vissa förband också ett lager av silikongel eller häftkant. Leverantörerna uppger att polyuretanskumförband tillverkas i Tyskland, Sverige, Storbritannien, USA och Kina. En av leverantörerna har uppgett att enskilda komponenter tillverkas i Tyskland, Nederländerna och Storbritannien.

Polyester, polyeten, silikon, polyakrylat och olefinplast utgör alla olika varianter av plast. De plaster som används i förband och sårvårdsartiklar görs troligen av plastmaterial som huvudsakligen framställs ur råolja. Plastmaterial kan också framställas från förnybara alternativ, exempelvis majs och sockerrör. Ingen av leverantörerna har angett detta som en utvinningsmetod i enkätformulären. För att bilda plast, behandlas råoljan genom raffinering där de olika ämnen och kvaliteter som den innehåller separeras. Ingen tillfrågad leverantör

⁶ <https://www.amfori.org/content/amfori-bsci> (2019-02-25).

har angett ursprungsland för den olja som används för att framställa plasten som ingår i förband och sårvårdsartiklar. Plast tillverkat i Kina ingår i produkterna. En leverantör har inte kunnat specificera utan angett ”hela världen” som inköpsregion. Slutproduktionen av plastprodukter är mycket fragmenterad och finns i princip i alla industrialiserade länder.

Viskos tillverkas av cellulosa. Cellulosa utvinns huvudsakligen från trä och bomull. Generellt för produktgruppen förband och sårvårdsartiklar uppges träråvaran komma från olika delar av världen med betoning på Europa. Sannolikt kommer råvaran från Ryssland eller Baltikum där risken för illegal avverkning av skog är stor.⁷ Bomull i förband och sårvårdsartiklar kommer enligt leverantörerna från länder som USA, Indien och Kina.

3. Produktområde Förband och sårvårdsartiklar

Hela produktgruppen förband och sårvårdsprodukter består till stor del av pappersmassa, textil och plaster så som silikon, polyuretan och polyeten, träfiber och bomull. Utöver detta används hydrokollidförband, skumförband, viskos samt antibakteriella och antiseptiska medel så som medicinisk honung och silver. Hydrokollidförband innehåller ett kemiskt medel som bildar en gel när det kommer i kontakt med sårvätska. De vanligaste medlen är gelatin, pektin och karboximetylcellulosa.

En del förband- och sårvårdsartiklar innehåller flera komponenter och material som sätts ihop i sluttillverkning. Polyuretanskumförband består t.ex. av polyuretanskum och polyuretanfilm samt en häftmassa av akrylat. Silver används i vissa förband som antimikrobiellt medel. Utöver det är cellulosa, bomull och plaster de vanligast förekommande materialen.

3.1 Polyuretanskumförband

Polyuretanskumförband tillverkas av trä (cellulosa och viskos), bomullsväxter (bomull), olja (plaster) samt silver (silversulfadiazin). Träråvara kommer från olika delar av världen med betoning på Europa, medan Kina är världens största tillverkare av viskos. Bomull kommer till stor del från länder som Indien, Kina och USA. Plast som tillverkats i Kina ingår i produkterna. Världens största silverproducenter är Mexiko, Peru och Kina.⁸ Vad gäller komponenterna tillverkas silikongel i Tyskland och Storbritannien, sårkontaktskikt i Storbritannien, skumkärnor/skum i Sverige, Storbritannien, Frankrike, Nederländerna, USA och Kina, film i Nederländerna, Storbritannien och USA, samt silversulfadiazin i Nederländerna. Tillverkning uppges även ske hos OEM-tillverkare (Original Equipment Manufacturer).⁹ Vissa av de tillfrågade leverantörerna har inte specificerat var de särskilda komponenterna tillverkas utan istället angett var alla komponenter kommer från, där anges t.ex. även Frankrike men också ”hela världen”. Sluttillverkningen sker i stor utsträckning i Europa.

⁷ <https://www.wwf.se/skog/varlden/> (2019-02-24).

⁸ Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

⁹ Term för ett företag som tillverkar en slutlig produkt som kan säljas på den öppna marknaden. I normala fall säljs produkten inte direkt av OEM-företaget utan via återförsäljare. Produkten kan bestå av enbart egentillverkade komponenter eller, vilket är vanligast, en kombination av egentillverkade och inköpta komponenter från underleverantörer som monteras ihop hos OEM-företaget till den slutliga produkten.

3.2 Förband med gasväv

Förband med gasväv består vanligtvis av en acetatväv. Denna acetatväv tillverkas av cellulosa. Bomull är det vanligaste materialet i kompresser.¹⁰ Momenten som de tillfrågade leverantörerna anger är bl.a. skärning, vikning, sammansättning och förpackning av kompresser. Detta sker i Sverige, Irland och Kina. De tillfrågade leverantörerna anger att råmaterial köps in från Tyskland, Sverige, Storbritannien, Nederländerna, Italien, Irland och Kina. Vissa leverantörer har specificerat att viskos kommer från Italien, vattenbaserad gel från Irland och bomull från Kina.

3.3 Förband non-woven

Förband non-woven består vanligtvis av viskos och polyester. Material så som tex cellulosa-fibrer köps från Frankrike, polyester från Österrike och Kina samt viskos från Italien och Kina. Skärning, vikning, sammansättning och förpackning av kompresser samt tork anges av en leverantör ske i Kina. Enskilda komponenter så som lim tillverkas i Schweiz, tätningspapper/film i Tyskland, Spanien och Portugal. Andra länder som anges är Polen, Nederländerna, Italien, Sverige, Irland och Indien. Tillverkning uppges även ske hos OEM-tillverkare (Original Equipment Manufacturer) i Kina. Kina är ett land som återkommer i hela leveranskedjan från råmaterial till slutprodukt.

3.4 Plåster

Plåster tillverkas vanligtvis av en oljebaserad plastfilm belagd med ett slätt lager av lim och en absorberande sårkudde centrerad på plastfilmen. Klisterytan är täckt av två delvis överlappande remsor i kisel.¹¹ Plåster är gjorda av en plåsterfilm som är belagd med lim samt en absorberande sårdyna. Den limbelagda ytan täcks av silikonpapper. De absorberande delarna är vanligtvis gjorda av cellulosa. Vissa typer av plåster är gjorda med viskos av cellulosa eller bomull. Andra har antiseptiska salvor eller silverteknik.¹² Plåster produceras i, flera EU-länder. Enskilda komponenter som t.ex. tätningspapper importeras från europeiska länder varav några är Spanien, Portugal, Tyskland och Italien. Lim uppges importeras från Schweiz. Material så som t.ex. cellulosa-fibrer importeras från Frankrike, Viskos från Italien. Kina är ett land som återkommer i hela leveranskedjan från råmaterial till slutprodukt.

4. Riskanalys

I analysen anges de väsentliga riskerna kopplade till mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter, miljö och anti-korruption vad gäller förband-och sårvårdsartiklar. Det läggs störst vikt på tillverkning av slutprodukt samt leverantörskedja som leder fram till slutprodukt. Flertalet av produkterna och dess komponenter tillverkas i Europa men Kina är det enskilda land som anges i störst utsträckning. I analysen tas länder och regioner relevanta för leverantörskedjan i beaktning.

4.1 Råmaterial

Råmaterialen för förband och sårvårdsartiklar, med fokus på polyuretanskumförband, förband med gasväv, förband non-woven och plåster är råolja och träfiber eller bomull.

¹⁰ <https://www.astmedical.se/produkter/> (2019-02-25).

¹¹ Salvequick, FAQ, <https://salvequick.com/faq/> (19-02-21).

¹² Elastoplast, Cuts and grazes, <https://www.elastoplast.com.au/first-aid/cuts-grazes-scarring/cuts-and-grazes> (19-02-21).

Silver kan också förekomma. Nedan beskrivs risker gällande mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö och korruption för dessa.

4.1.1 Oljeutvinning

Mänskliga rättigheter

Olja extraheras från ett flertal platser i världen med mycket begränsad spårbarhet. De största oljeproducerande länderna är Ryssland, Saudiarabien, USA, Iraq, Iran, Kina, Kanada, Förenade Arabemiraten, Kuwait och Brasilien.¹³ Utvinning av olja på land har stor påverkan på miljön vilket även påverkar närboende. Produktionen kan förorena marken och göra den obrukbar eller kontaminera vattendrag så att lokalbefolkningens rätt till rent vatten och tillfredställande levnadsstandard kränks. Vid expansion av utvinningen finns inte sällan risker för tvångsförflyttning och obefintlig ersättning för sådan.¹⁴ Oljeextraktion i högriskmiljöer har också kopplats till sexuellt utnyttjande av kvinnor i omgivande områden.¹⁵

Arbetsvillkor

Riskerna vid oljeutvinning inbegriper brist på fackliga rättigheter, dåliga arbetsförhållanden och tvångsarbete.¹⁶ Oljeindustrin använder sig i stor utsträckning av kontraktsanställning istället för fast anställning. En av de största riskerna inom oljeindustrin är arbetsmiljön. Även om många bolag är väl medvetna om riskerna och arbetar för att minska dem visar statistik att kontraktsanställda oftare råkar ut för olyckor.¹⁷

Miljö

Utvinning av olja innebär stora påfrestningar för naturen. Dels förstörs landskapet i sig vilket innebär att både växter och djur dör ut eller tvingas hitta nya livsmiljöer. Dels innebär det utsläpp till vatten, luft och mark som kan förgifta natur, människor och djur. Oljespill leder till hälsokonsekvenser och förorening av mark och vatten för omgivande samhällen. Föroreningen har ofta negativa effekter på samhällets försörjning.¹⁸ Vid oljeborring till havs släpps också stora mängder så kallat produktionsvatten ut. Detta kan ge leverskador, hormonrubbingar, genförändringar och sämre tillväxt hos fiskar.¹⁹

Korruption

Det finns överhängande korruptionsrisker genom hela processen rörande oljeutvinning; korruption förekommer i såväl utdelningen av utvinningsrättigheter, utvinningsfasen och hanteringen av inkomster.²⁰ Byråkratinivån i riskländer är ofta hög, vilket leder till många kontaktpunkter med tjänstemän där mutor kan krävas. På vissa marknader har statliga

¹³ OECD 2019: Crude oil production (indicator). doi: 10.1787/4747b431-en (Accessed on 20 February 2019).

¹⁴ Amnesty Press, nr 4 2018. <http://www.amnestypress.se/artiklar/reportage/24101/ett-halvt-arhundrade-av-oljekatastrofer/>, Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

¹⁵ BSR 2018: 10 Human Rights Priorities for the Extractives Sector.

¹⁶ Wday, The Bakken's __ dirty secret: sex trafficking has growing precense in oil patch experts say 2014-05-06, Al Jazeera, The Dark side of the oil boom: Human trafficking in the Heartland, 2014-04-28, Columbia law school, Righting wrongs? Barrick Gold's remedy mechanism for sexual violence in Papua New Guinea November 2015

¹⁷ BSR 2018: 10 Human Rights Priorities for the Extractives Sector.

¹⁸ Råvarumarknaden.se, USA passerade Saudiarabien som världens största oljeproducent, <http://ravarumarknaden.se/usa-passerade-saudiarabien-som-varldens-storsta-oljeproducent/> (19-02-21).

¹⁹ <https://www.greenpeace.org/archive-sweden/se/miljogifter/Olja/> (2019-02-24), Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

²⁰ OECD 2016: Corruption in the extractive value chain.

tjänstemän relativt låga löner jämfört med dem inom den privata sektorn, vilket ökar frestelsen för att ta emot mutor.²¹

4.1.2 Skogsbruk

Mänskliga rättigheter

De tillfrågade leverantörerna har inte angivit vilka specifika länder träet som används längre bak i leverantörskedjan kommer ifrån. Det enda land som anges i hela leveranskedjan från råmaterial till slutprodukt är Kina. Kanada, USA och Sverige är världens ledande exportörer av massa, papper och sågade trävaror.²² Det kan antas att tillverkarna använder sig av massa och papper från närliggande regioner, länder i kombination med underleverantörerna välkända leverantörer så som uppgetts vad gäller inköp av bomull.²³ Skogsbruk kan innebära ett hot mot lokalbefolkningen och deras rätt att använda naturtillgångar. I vissa fall kan samhällen tvingas flytta för att ge plats åt skogsbruk för kommersiella intressen.²⁴

Arbetsvillkor

I skogsbruk finns också uppenbara hälso- och säkerhetsrisker. Huvudfrågorna handlar om adekvat skyddsutrustning och träning så att olyckor i skogen kan undvikas. De viktigaste problemen är relaterade till bristen på adekvat skyddsutrustning och utbildning för arbetstagare.²⁵

Miljö

Kina är en väsentlig aktör på den internationella skogsarenan, både som förbrukare och leverantör av skogsprodukter, samtidigt har skogarna överutnyttjats.²⁶ Illegal virkeshandel är även ett utbrett problem i Ryssland, Kina och Baltikum.²⁷ Det finns en övergripande risk att träråvara från Ryssland och Baltikum utgörs av illegal avverkning. Siffror från WWF visar att upp till 40–50 % av allt timmer som produceras i Estland var svart virke under 2010-talet. En stor del av detta exporteras, det finns därför en sannolikhet att det också finns i förband och sårvårdsartiklar.

Genom illegal avverkning upphör all kontroll och det innebär risker för överexploatering och skövling av skog med betydelsefulla naturvärden. Den pågående skövlingen av världens skogar har stor klimatpåverkan. När skog huggs ner snabbare än ny skog hinner växa upp blir resultatet att mängden koldioxid i atmosfären ökar och bidrar till att öka växthuseffekten. Utsläppen av koldioxid från skogsskövling uppgår till nästan 20 procent av alla växthusgaser som släpps ut i atmosfären.²⁸

Korruption

Korruption är ett stort problem i Ryssland och Kina. Särskilt utbrett är det inom rättsväsendet och offentlig upphandling. Det ineffektiva systemet ökar kostnaderna för att göra affärer i Ryssland betydligt och har en negativ inverkan på konkurrensen. Korruption

²¹ EY 2014: Managing corruption and anti-bribery in oil and extractives industry.

²² <https://www.skogsindustrierna.se/skogsindustrin/branschstatistik/internationellt/> (2019-02-27).

²³ Intervju med extern källa (2019-02-26).

²⁴ <https://fian.se/landgrabbing/> (2019-02-27).

²⁵ Nederland MVO, CSR Risk Russian Federation, Freedom House, Freedom in the World 2013 - Russia, Hentet 2017-11-01 Eurasia Foundation, Protection the rights of migrant workers in Russia, 2013.

²⁶ <https://www.wwf.se/projekt/skogscertifiering-i-kina/> (2019-02-27).

²⁷ <https://www.wwf.se/skog/varlden/illegal-avverkning/> (2019-02-27).

²⁸ <https://www.wwf.se/skog/varlden/> (2019-02-24).

mäts genom ett index och en världsranking av länder publiceras årligen av Transparency International. Detta index definierar generellt korruption som missbruk av offentlig makt för privat nytta och fastställs genom expertbedömningar och opinionsundersökningar. Ryssland får enbart bara 28 poäng av 100 på Transparency International *Corruptions Perceptions Index*, Kina får enbart 39 poäng.²⁹

4.1.3 Bomullsodling

Mänskliga rättigheter

Enligt en rapport från Fairtrade Foundation är Kina och Indien de två största producenterna av bomull i världen. Enskilda leverantörer har angett att den bomull som används i deras produkter är bomull från Kina.³⁰ Bomull växer på buskar i främst tropiska trakter och odlingen kräver stora mängder jordbrukskemikalier. Detta innebär risker för exponering för bomullsarbetarna på fält. Kemikalierna sprids också till vattentäkter i området och förorenar dricksvattnet för närboende.

I de fall där odlingarna utgörs av större plantage finns risk att jordbrukare tvingats bort från sina ägor eller påtvingats odla bomull istället för mat till den egna familjen. Särskilt utsatta är ursprungsfolk och minoritetsgrupper.³¹

Arbetsvillkor

Barnarbete är utbrett inom bomullsodlingen. Förhållandena är svåra och barnen lider ofta av hälsoproblem som orsakats av kontakten med bekämpningsmedel. Även för vuxna utgör bekämpningsmedlen en stor risk då skyddsutrustning sällan finns tillgängligt.

Endast en liten del av arbetskraften för bomullsproduktion är fackligt organiserad. Eftersom skörden av bomull sker under en viss period på året är många arbetare tillresta migrantarbete, som saknar möjlighet att organisera sig, vilket leder till att dessa ofta arbetar under dåliga villkor.³² Arbetsvillkoren vid bomullsodlingen är listad av en de tillfrågade leverantörerna som den största sociala risken de ser inom fältet förband och sårvårdsartiklar.

Miljö

Enligt Fairtrade Foundations rapport står bomullsproduktion för utsläpp av bekämpningsmedel motsvarande två miljarder USD per år. Ämnena förgiftar sedan mark och vattendrag, vilket leder till minskad biologisk mångfald. Bomull är en vattenkrävande växt och det behövs därför ofta konstbevattning. På torra platser leder det till att naturliga vattendrag torkar ut, vilket har förödande effekter på naturen runt omkring.³³

Korruption

För Kina och Indien är korruption ett utbrett problem. Kina har under de senaste åren lanserat olika åtgärder för att ta itu med korruptionen framför allt på myndighets- och regeringsnivå. Programmen går populärt under namnet *catching tigers and flies*, vilket

²⁹ Transparency International <https://www.transparency.org/country/RUS>. Transparency International <https://www.transparency.org/country/CHN> (2019-02-24).

³⁰ Intervju med extern källa (2019-02-26).

³¹ Fairtrade Foundation 2015: Fairtrade and Cotton.

³² Fairtrade Foundation 2015: Fairtrade and Cotton.

³³ Fairtrade Foundation 2015: Fairtrade and Cotton.

syftar på att korrupta tjänstemän, högre som lägre, omfattas. Trots detta får landet ändå enbart 39 poäng av 100 i Transparency Internationals *Corruption Perceptions Index 2018*.³⁴ Indien får 41 poäng på *Corruption Perceptions Index 2018*, vilket visar på svårigheterna att effektivt hantera den utbredda korruptionen.³⁵

4.1.4 Silver

Mänskliga rättigheter

Utvinningsindustrin är en av de sektorer som anses mest riskfylld att arbeta inom. Att arbeta i gruvor är fortfarande det farligaste yrket i de flesta länder.³⁶ Utvinning och bearbetning av silver kräver kemikalier som cyanid och kvicksilver. Båda kan vara skadliga för människor och miljön. Silvergruvor i flera länder, inklusive Mexiko, Guatemala och Chile, är mycket kontroversiella på grund av de negativa effekter de har på samhällen.³⁷

Silver bryts ur gruvor. Generellt för gruvbrytning finns risker kopplade till negativ påverkan på ursprungsbefolkningars rättigheter till mark, dvs. möjligheterna att bruka jorden och i värsta fall risk för tvångsflyttning. Stora områden förvandlas till sterila ökenlandskap när brytningen sker i s.k. dagbrott, alltså från markytan. Nya gruvor är nästan alltid dagbrott eftersom berget nuförtiden oftast har låga halter av det mineral man vill utvinna.³⁸

Förorening av mark och vatten, dåliga arbetsvillkor, bristande säkerhet samt gruvbolagens användning av säkerhetsvakter för att förhindra olaga intrång till gruvområdet, som kan innebära konflikter med närboende och att de utsätts för våld, utgör också stora risker vid gruvbrytning.

Arbetsvillkor

Silver utvinns väsentligen i industriell, storskalig drift där riskerna är relativt små, eftersom utvinningen är strikt kontrollerad. Det kan dock förekomma småskalig brytning av silvermalmer och tillverkning av silver, där stora risker finns. Dessa är främst kopplade till utvinningsmetoderna som oftast är cyanidlakning eller amalgamerings.

När silvret fås som en biprodukt vid blytillverkning smälts och renas dessa metaller i smältverk. Smältverk präglas av en tuff och krävande arbetsmiljö med extrema temperaturer, tunga moment samt exponering av hälsofarliga ämnen och är framför allt förknippat med arbetsmiljörisker. En annan metod utgörs av amalgamerings med kvicksilver. Långvarig exponering av kvicksilver kan ge skador på njurar och det centrala nervsystemet. Amalgamerings används endast i småskalig utvinning.³⁹

Miljö

Det vanligaste sättet att utvinna silver från primär silvermalm är genom cyanidlakning. Denna metod utgör framför allt en stor miljörisk, då cyanidlösningar är mycket giftiga och

³⁴ Transparency International <https://www.transparency.org/country/CHN> (2019-02-24).

³⁵ Transparency International <https://www.transparency.org/country/IND> (2019-02-24).

³⁶ ILO, Mining: A Hazardous work, http://www.ilo.org/safework/areasofwork/hazardous-work/WCMS_124598/lang-en/index.htm.

³⁷ Telesur, Canadian Mining Giant Violently Evicts Villagers in Mexico, 2017-01-31, The Guardian, The Canadian company mining hills of silver – and the people dying to stop it, 2017-07-13, Observatorio de Conflictos Mineros en América Latina, Juan Claro, Julio Ponce y Pascua Lama, algunos de los casos más polémicos que esperan decisiones clave del Tribunal Ambiental.

³⁸ <https://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/gruvindustrins-gruvligaste-effekter> (2019-02-24).

³⁹ Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårsvård, 2017.

riskerar att förorena omgivande natur om det läcker ut vid lakningen. För däggdjur, fåglar och fiskar är låga halter av cyanid ytterst giftigt.⁴⁰

Korruption

Det finns överhängande korruptionsrisker genom hela processen rörande metallutvinning; korruption förekommer i såväl utdelningen av utvinningsrättigheter, utvinningsfasen och hanteringen av inkomster.

4.2 Förädling och tillverkning

Tillverkning och förädling av förband och sårvårdsartiklar sker enligt de tillfrågade leverantörerna i flertalet europeiska länder (mestadels EU men även Schweiz omnämns), USA, Kina och Indien.

4.2.1 Plasttillverkning

Mänskliga rättigheter

För varje tillverkningsindustri finns risker kopplade till exempelvis buller och utsläpp som påverkar människors rätt till rent vatten, luft och hälsa. Långvarig exponering för buller över 80 decibel kan t.ex. orsaka hörselskador. Denna hörselnedsättning är permanent. Ytterligare effekter kan vara: förhöjt blodtryck, trötthet och koncentrationssvårigheter.⁴¹ Utsläpp från fabriksanläggningarna innebär också risk för förorenat vatten och mark som följd. Om produktionsanläggningarna ligger i närheten av ett befolkat område, kan det påverka rätten till ren miljö, tillgång till mat och rätten till åtnjutande av egendom.⁴² Polyuretanplaster framställs genom att reagera diisocyanater med polyoler.⁴³ Andra kemikalier som ytaktiva ämnen och flamskyddsmedel kan inkluderas i processen. Det förekommer luftföroreningar som orsakar irritation i ögon, näsa och hals, samt allergiska reaktioner i luftvägarna och på huden. Vissa isocyanater är också cancerframkallande, hämmar reproduktion eller ackumuleras i livsmedelskedjan.⁴⁴

Arbetsvillkor

De stora problemen i tillverkningen av plast och plastkomponenter, inte minst i världens största tillverkningsland Kina, handlar i korthet om bristande hälso- och säkerhetsrutiner, avsaknad av relevant utbildning i arbetsmiljörisker inklusive brist på skyddsutrustning. Bristande säkerhetsrutiner har resulterat i explosioner och bränder vid kinesiska plastfabriker, såväl arbetare som lokalboende har omkommit och skadats. Olyckor på arbetsplatser i Kina är vanliga.⁴⁵ Ingen anställningstrygghet, långa arbetsdagar, ingen eller obetald ledighet och oskäliga löner är andra exempel. För alla fabriker i Kina gäller inte

⁴⁰ Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

⁴¹ ILO, Physical Hazards Noise, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---americas/---ro-lima/---spropoort_of_spain/documents/presentation/wcms_250190.pdf (2019-03-05).

⁴² <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2007319,00.html>, China Labour Bulletin <https://clb.org.hk/content/work-safety>, Greenpeace. <http://www.greenpeace.org/eastasia/press/releases/toxics/2016/China-averaged--29-chemical-accidents-per-month-so-far-this-year---Greenpeace/> (19-02-25).

⁴³ Kemikalieinspektionen/Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017

⁴⁴ http://ec.europa.eu/environment/archives/pops/index_en.htm, <https://www.ospar.org/work-areas/hasec/chemicals/priority-action> (2019-03-05).

⁴⁵ China Labour Bulletin <https://clb.org.hk/content/work-safety>, <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2007319,00.html> (19-02-25).

heller fackföreningsfrihet. Intervju med extern källa anger dock att det råder god arbetsmiljö i de fabriker i Kina som de använder för produktion av förband och sårvårdsartiklar.⁴⁶

Miljö

Tillverkningen av plaster är mycket energikrävande. Även om Kina är det land som idag investerar mest i förnybara energikällor bygger landets energiförsörjning fortfarande på kol, varför utsläpp av växthusgaser inom industrin är ett fortsatt stort problem. Det sker även utsläpp av koldioxid från plastfabrikerna själva. Utsläpp till vatten samt hanteringen av avfall, i synnerhet farligt avfall, representerar andra miljörisker kopplat till tillverkningen av plaster. Isocyanater, som polyuretanplast tillverkas av, kan vara giftiga för vattenlevande organismer, enligt Kemikalieinspektionen.⁴⁷ Tillverkningsindustrin är också den största enskilda konsumenten av vatten. Den stora mängd processvatten som används orsakar ibland att föroreningar frigörs genom avloppsvatten.⁴⁸ Avfallshantering och oavsiktliga utsläpp av farliga ämnen kan leda till hälsorisker eller förändrad/förstörd lokal omgivning. Plast är nästintill oförstörbart i naturliga miljöer och tränger in i haven genom avfall, plastpåsar, förpackningar och annat material som kasseras.⁴⁹

Korruption

Företag som har verksamhet i eller gör affärer i Kina löper stor risk att exponeras för korruptionsrisker, inte minst i kontakt med myndigheter och andra delar av den offentliga sektorn. Gåvor ses som ett normalt sätt att bygga relationer men skulle för icke-kinesiska företag anses som mutor.⁵⁰ Detta kan bland annat ta sig uttryck genom att företag kan muta sig till olika typer av hälso- och arbetsmiljöcertifikat, miljötillstånd med mera, vilket är särskilt allvarligt om det förekommer i en miljöpåfrestande industri som plasttillverkning.

4.2.2 Viskostillverkning

Mänskliga rättigheter

Enligt tillfrågade leverantörer tillverkas den viskos som ingår i förband och sårvårdsartiklarna i Kina. Viskos inhandlas också från Italien. Ingen av de tillfrågade leverantörerna har specificerat om viskos produceras i Italien. Viskosindustrin präglas av risker för boende i närheten som kan påverkas av utsläpp från fabriksanläggningarna. Förorenat vatten och mark, buller, luftföroreningar och trafik inverkar på rätten till ren miljö, tillgång till mat, rätten till hälsa samt åtnjutande av egendom.

Arbetsvillkor

Viskos tillverkas av cellulosa från träråvara som behandlas med kemikalier, inklusive vätesulfid och koldisulfid. Träet behandlas för att omvandlas till en mjuk massa som spinns till fibrer. Ofta bleks massan en gång och sedan fibrerna ytterligare en gång. Denna process

⁴⁶ Intervju med extern källa (2019-02-26).

⁴⁷ Kemikalieinspektionen/Enact Sustainable Strategies, Riskanalys: Förband och sårvård, 2017.

⁴⁸ <https://www.unepfi.org/humanrightstoolkit/chemicals.php> (2019-03-05).

⁴⁹ <https://www.theguardian.com/environment/2016/jun/02/microplastics-killing-fish-before-they-reach-reproductive-age-study-finds> (2019-03-05).

⁵⁰ <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/china/> (19-02-25).

avger ångor som är hälsovådliga för människor att andas in. De kan också ge fosterskador eller skador på det centrala nervsystemet.⁵¹

Vidare finns en hög risk för brand och explosion, eftersom koldisulfid är lättantändligt. De syror och alkalier som används i processen är vanligtvis relativt utspädda, men det finns fara för ögon- (vid stänk) och hudirritationer. Syrgaserna och vätesulfidgasen som frigörs vid spinnbadet kan orsaka ögonsjukdomar som överdriven ljuskänslighet och svåra smärtor i ögonen.⁵²

I några av de största producentländerna för cellulosamassa är risken för kränkningar av rättigheter i arbetslivet förhållandevis liten, nämligen i USA, Kanada och Sverige. Högrisk länder som Indien och Kina ökar dock sin produktion av vedmassa.⁵³

Miljö

Det krävs stora mängder kemikalier för att tillverka viskos, vilket ökar riskerna för utsläpp till vatten. Bland annat används koldisulfid som orsakar försurning. Vid massaframställningen sker också utsläpp till luft av både svaveldioxid och kvävedioxid.⁵⁴ Vid en viskosfabrik i Kina har nedgrävda avloppsrör som gick rakt ut i Poyangsjön identifierats. Arbetare erkände att avfallsvatten från fabriken släpptes rakt ut i sjön, som är Kinas största sötvattensjö. Luftprover visade på höga halter av vätesulfid i närheten av två fabriker och koldisulfid vid en fabrik.⁵⁵ Det finns dock ingenting som kopplar dessa specifika fabriker till fabriker som tillfrågade leverantörer använder sig av vid produktion av förband och sårvårdsartiklar.

Korruption

I Kina är korruptionen utbredd, vilket bland annat kan resultera i att fabriker mutar sig till olika typer av tillstånd eller köper falska certifikat samt att skyddet för visselblåsare eller ”watch dogs” är bristfälligt.⁵⁶ Som tidigare nämnts i denna rapport betygssätt Kina lågt av Transparency International i dess *Corruption Perceptions Index 2018*.

4.3 Tillverkning av förband och sårvårdsartiklar och dess komponenter

Mänskliga rättigheter

För varje tillverkningsindustri finns risker kopplat till exempelvis buller och utsläpp som påverkar människors rätt till rent vatten, luft och hälsa. Utsläpp från fabriksanläggningarna innebär också risk för förorenat vatten och mark som följd. Om produktionsanläggningarna ligger i närheten av ett befolkat område, kan det påverka rätten till ren miljö, tillgång till mat och rätten till åtnjutande av egendom.

⁵¹ Sveriges konsumenter, <http://www.sverigeskonsumenter.se/vad-du-kan-gora/konsumera-medvetet/schysstare-klader/hallbara-materialskolan/> (2019-02-25).

⁵² ILO Encyclopedia on Viscose, <http://www.iloencyclopaedia.org/part-xiv-42166/textile-goods-industry/89/viscose-rayon> (2019-02-25).

⁵³ World Atlas, All about the pulp and paper industry, <https://www.worldatlas.com/articles/all-about-the-pulp-and-paper-industry.html> (19-02-21).

⁵⁴ ILO Encyclopedia on Viscose, <http://www.iloencyclopaedia.org/part-xiv-42166/textile-goods-industry/89/viscose-rayon> (2019-02-25).

⁵⁵ <https://www.radron.se/artiklar/viskosens-smutsiga-baksida/> (2019-02-25).

⁵⁶ <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/china/> (19-02-25).

Specifikt vad gäller mänskliga rättigheter i Kina är ett flertal av de grundläggande rättigheterna kraftigt kringskurna. Under president Xi Jinping har klimatet hårdnat ytterligare. Enligt Human Rights Watch förnekar ett stort antal av Kinas nuvarande ledare att de mänskliga rättigheterna är universella. Kinas lagstiftare ändrade konstitutionen i mars 2018 till vidgat inflytande för president Xi Jinping. Detta drag är symboliskt för det ökade förtrycket under Xi's ledning.⁵⁷

Human Rights Watch kritiserar den indiska regeringen för att använda registreringsystem för icke-statliga organisationer i syfte att begränsa utländsk finansiering till icke-statliga organisationer som är kritiska till regeringens politik eller protesterar mot regeringens utvecklingsprojekt. Tvångs- och barnarbete utgör allvarliga problem och myndigheternas åtgärder för att komma till rätta med problemen har inte varit effektiva. Kvinnor har fortfarande en underordnad ställning i samhället. Könsdiskriminering fortsätter atutgöra ett omfattande problem.⁵⁸

Arbetsvillkor

För varje tillverkningsindustri finns risker kopplat till hälsa och säkerhet samt arbetsmiljö. De tillfrågade leverantörerna har inte specificerat var fabrikerna de använder sig av återfinns i Kina. Det bör tas i beaktning att i Kina finns fabriker i speciella frihandelszoner eller exportfrizoner där lönerna ofta hålls nere och arbetstiderna är långa. En av de tillfrågade leverantörerna listade övertidsarbete i kombination med låga lönenivåer som den mest betydande sociala risken vad gäller produktion av förband och sårvårdsartiklar.

Migrantarbetare förekommer inom tillverkningsindustrin. En betydande del av migrationen i Kina är inhemsk. Migrantarbetare är en sårbar arbetsstyrka. Flertalet blir diskriminerade, tvångsarbete och rekryteringsavgifter förekommer. I vissa fall skuldsätts migrantarbetare i en fälla de har mycket svårt att ta sig ur och vissa vittnar om att de blir fråntagna sina pass.⁵⁹

Miljö

Generella miljörisiker för produktion av förband och sårvård utgörs av användning och hantering av kemikalier, utsläpp till vatten och luft samt avfall. I stor utsträckning utgörs det av energiförbrukning, utsläpp av växthusgaser och vattenförbrukning. Dessutom finns det miljörisiker gällande farligt avfall och hur det hanteras. Energiförbrukningen är hög, en del av leverantörerna väljer att arbeta med så lite bomull som möjligt för att minska energi- och vattenförbrukning samt kemikalieanvändning. Flertalet av de tillfrågade leverantörerna har listat just energiförbrukningen och vattenförbrukningen som den mest betydande miljörisiken vad gäller produktion av förband och sårvårdsartiklar.

Korruption

Företag som har verksamhet eller gör affärer i Kina och/eller Indien löper stor risk att exponeras för korruptionsrisker, inte minst i kontakt med myndigheter och andra delar av den offentliga sektorn. Detta trots att Kina under de senaste åren lanserat olika åtgärder för att ta itu med korruptionen inom framför allt myndigheter och regering. Programmen går populärt under namnet *catching tigers and flies*, vilket syftar på att korrupta tjänstemän, högre som lägre, omfattas. Korruptionslagstiftningen implementeras dock fortsatt på ett selektivt och inte alltid effektivt sätt, varför förekomsten av korruption är utbredd. Detta kan

⁵⁷ Human Rights Watch World Report 2019 – Kina, <https://www.hrw.org/world-report/2019>.

⁵⁸ Human Rights Watch World Report 2019 – Indien, <https://www.hrw.org/world-report/2019>.

⁵⁹ Intervju med extern källa (2019-02-21).

bland annat ta sig uttryck genom att företag kan muta sig till olika typer av hälso- och arbetsmiljöcertifikat, miljötillstånd med mera. I Indien har regeringen intensifierat sina ansträngningar för att motverka korruption men förekomsten av mutor fortsätter att vara utbredd. Korruption är särskilt utbredd inom rättsväsendet, polisen, bland offentliga tjänstemän och sektorer för offentlig upphandling.⁶⁰ I de fall där förädlingskedjan hos ett par av de tillfrågade leverantörerna nästintill i sin helhet ligger i Europa anger dessa leverantörer att korruption är den största sociala risken för produkternas tillverkning.

4.4 Förpackning och distribution

Mänskliga rättigheter

Förpackning av förband och sårvårdsartiklar sker enligt tillfrågade leverantörer vanligtvis i samma länder som produkterna tillverkas eller sammansätts. För de produkter som förpackas inom Europa går leveranserna huvudsakligen med lastbil. I de fall som produkterna förpackas utanför Europa skeppas dessa med båt till Europa. Under havsburen transport och vägtransport finns betydande risk för att mänskliga rättigheter kränks för de anställda ombord på fartyg. Inom både sjöfart och vägtransport finns också stor risk för människohandel.⁶¹ Transport av varor sker längs samma vägar som människohandel och på grund av transportsektorns natur finns det en stor risk för att ett företags verksamhet används för transport, överföring, hysande eller mottagande av personer som genom hot eller bruk av våld riskerar att utnyttjas. Utnyttjandet kan ske genom prostitution eller olika former av sexuellt tvångsarbete samt slaveri.⁶²

Arbetsvillkor

Enligt information från ILO tvingas personal på båtarna arbeta under oacceptabla förhållanden som är ett hot mot deras välbefinnande, hälsa och säkerhet. Ungefär 80 % av all transport i världen sker per båt och cirka 1.5 miljon anställda bor och arbetar idag på fartyg världen över. Dessa grupper jobbar till största delen av sin tid på internationella vatten som inte omfattas av enskilda länders jurisdiktion. De arbetar dessutom under långa perioder, ofta i svåra väderförhållanden och utan möjlighet att gå iland eller lämna sin arbetsplats. På grund av denna situation är sjömän extra sårbara för exploatering och många har blivit utnyttjade, tvingats betala avgifter för att få, eller behålla, sitt jobb. Kontraktsbrott, bristande tillgång till mat och osanitära förhållanden på båtarna är andra risker. För sjömän gäller ett antal internationella konventioner som ska säkra deras rätt till skäliga arbetsvillkor, hälsa och säkerhet, antidiskriminering samt skydd mot pirater. Dessa uppges dock inte efterföljas i önskvärd grad.⁶³

Flera leverantörer har lager i Europa, där varorna lastas om på lastbilar eller tåg och fraktas till slutkund i Sverige. Inom vägtransport finns också stor risk för människohandel. Trots att det finns EU-reglering som gäller chaufförer av lastbilar är risken stor att de arbetar långa dagar utan tillräcklig vila.

⁶⁰ GAN Business Anti-Corruption Portal, <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/china/>, <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/india/> (2019-02-22).

⁶¹ World Bank Group, *Working Paper: Road Freight Transport Services Reform: Guiding Principles for Practitioners and Policy Makers*, 2016, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25853>.

⁶² UN Human Rights Office of the High Commissioner, *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, 2000, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/protocoltraffickinginpersons.aspx> (2019-02-27), ITF Seafarers, *Stowaways*, <https://www.itfseafarers.org/ITI-stowaways.cfm> (2019-02-27).

⁶³ ILO <https://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/shipping-ports-fisheries-inland-waterways/lang-en/index.htm> (2019-02-25).

Miljö

Den största miljörisken med transporter är utsläppen till luft, dels utsläpp av koldioxid, dels av hälsovådliga partiklar. Buller från väg- och flygtransport kan också utgöra miljörisker i tätbebyggda områden. Lastbil innebär större risker än tåg och båt men gemensamt för alla fraktsätt är att det leder till utsläpp av svaveldioxid, kväveoxider och koldioxid. För båttransport sker också risk för oljeutsläpp i samband med rengöring. Sjöfarten sprider dessutom främmande organismer, bland annat med barlastvatten och via växter på fartygsskroven.⁶⁴ Transporter omnämns av en av de tillfrågade leverantörerna som den mest betydande miljörisken i produkternas tillverkning. Den värsta konsekvensen av sjötransport skulle kunna vara att ett fartyg kapsejsar och tappar last i haven/havet. Det ligger dock i logistikföretagens intressen att med alla medel förhindra att detta sker.⁶⁵

Korruption

De vanligaste formerna för korruption till havs är mutor och 'facilitation payments', en låg summa till en tjänsteman på lägre nivå för att utföra en rutinmässig uppgift som du redan har rätt till. En annan typisk risk är att inspektörer, som utför inspektioner av såväl fartygen själva som deras last, mutas för att se mellan fingrarna kring vissa brister på fartygen, otillåten last etc.⁶⁶

⁶⁴ Naturvårdsverket, <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Transporter-och-trafik/> (2019-02-25), Trafikverket, <https://www.trafikverket.se/for-dig-i-branschen/miljo---for-dig-i-branschen/energi-och-klimat/Transportsektorns-utslapp/> (2019-02-25)

⁶⁵ Intervju med extern källa (2019-02-26).

⁶⁶ <https://www.ship-technology.com/features/tackling-corruption-maritime-world/> (2019-02-25).

5. Slutsatser

5.1 Allmänna slutsatser

Syftet med studien är att identifiera och prioritera de väsentliga riskerna kopplade till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö och anti-korruption vad gäller upphandling av förband och sårvårdsartiklar, särskilt polyuretanskumförband, förband med gasväv, förband non-woven och plåster.

Eftersom transparensen är låg och materialen som används i dessa medicinska produkter involverar många underleverantörer och aktiviteter i många länder är denna produktkategori kopplad till risker som det är utmanande att identifiera. Särskilt utmanade är det då flertalet tillfrågade leverantörer understryker att det är goda förhållanden på de fabriker som de använder för sin produktion. Produktion av förband och sårvårdsartiklar innefattar ytterligare led, underleverantörer och aktiviteter i olika länder bortom tillverkningskedet. Analysen har i större utsträckning fått förlita sig på publik tillgänglig information.

På en generell nivå finns risk förknippad med både produktion och råmaterial. Risker är vanligtvis högst när råmaterial utvinns och produkter produceras i ett land som Kina som har låg grad av respekt för mänskliga rättigheter, ansvarsskyldighet och öppenhet.

Vad gäller förband och sårvårdsartiklar har enkätsvaren gett information som är värdefull för analysen. Endast en leverantör har dock uppgett utförligare information om sin leverantörskedja. Avsaknad av information från leverantörerna visar att kunskapen och medvetenheten om risker för negativ påverkan på mänskliga rättigheter utanför arbetsplatsen, tex påverkan på lokalsamhällen är mycket låg hos leverantörerna.

Ingen av leverantörerna i studien har identifierat diskriminering eller trakasserier på arbetet inom tillverkningsindustrin som väsentliga risker medan ILO pekar på att utbredd diskriminering finns på hela den globala arbetsmarknaden, främst mot invandrare och minoriteter.⁶⁷ Hälsa, säkerhet, mångfald och lika möjligheter är generella potentiella risker.

Slutproduktion av förband och sårvårdsartiklar sker i Storbritannien, Tyskland, USA, Kina och Indien. Att leverantörerna valt att sköta sluttillverkning på egna anläggningar beror på att de har större kontroll på att kraven på slutprodukten efterlevs. Sluttillverkningen sker i större utsträckning än tidigare i Europa. Enligt leverantörer och branschexperter innebär detta generellt att riskerna i sluttillverkningsfasen är hanterade.

Idag arbetar sannolikt alla leverantörer till Sveriges landsting och regioner med hållbarhetsrisker i leverantörskedjorna. Det är dock mindre sannolikt att de också arbetar med hållbarhetsrisker i de globala logistik- och transportkedjorna. Det är också viktigt att göra leverantörerna medvetna om att hållbarhetsrisker i logistik- och transportkedjor är viktiga i upphandlingar.

5.2 Riskprioritering

Studien utgör inte en uttömmande riskbedömning för förband och sårvårdsartiklar. En begränsning är t.ex. att det finns mer information tillgänglig om vissa risker än om andra.

⁶⁷ ILO 2011 Global Report in follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work (https://www.ilo.org/declaration/info/publications/eliminationofdiscrimination/WCMS_166583/lang--en/index.htm) och Patrick Taran and August Gächter: CERD Briefing: Discrimination against Migrant Workers Global Trends, Responses, Challenges and Ways Forward, Today and Tomorrow, 2015.

5.2.1 Utvinning av råmaterial

Även om tillverkning av slutprodukt för förband- och sårvårdsartiklar i större utsträckning sker i Europa har flertalet leverantörer underleverantörer utanför Europa. Publika informationskällor visar att det generellt finns stora människorätts- och miljörisker kopplat till utvinning av olja för tillverkning av plast. Silver utvinns ur gruvor och gruvor leder ofta till allvarliga miljöproblem. Gruvdriften är ett hot mot både naturen och människors livsmiljö. Detsamma gäller bomullsodling och till viss del skogsbruk. För den senare är det framför allt beroende på geografisk plats, med fokus på miljörisker.

5.2.2 Transport

Transport av förband och sårvårdsartiklar från tillverkningsländerna går oftast per båt. Detta är ett område som typiskt sätt inte lyfts fram i leverantörsuppföljningar men befaras innebära stora risker vad gäller arbetstagares rättigheter. Baserat på informationen som Enact Sustainable Strategies tidigare sammanställt drar vi slutsatsen att en av de allvarligaste människorättsriskerna inom sjöfartsindustrin torde vara människohandel. Risker för arbetstagare vad gäller dålig hälsa och säkerhet på och runt arbetsplatsen samt dåliga löner och arbetsvillkor är sannolikt mycket vanligt förekommande. Vad gäller miljöriskerna bedömer vi att koldioxidutsläpp, lokal förorening samt utsläpp i vattnet är bland de allvarligaste riskerna. Korruptionsriskerna framstår som störst vid tull- och gränskontroller.

5.2.3 Förädling och komponenttillverkning i Kina

Risker kopplade till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor och korruption är stora när det gäller Kina. Framför allt utgör brist på fackföreningsrätt, oskäligen arbetstider och dåliga arbetsvillkor samt korruption stora risker.

6. Relevanta regelverk och branschinitiativ

UN Guiding Principles on Human Rights and Business – global standard för att förebygga och hantera risken för negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter som är kopplade till affärsverksamhet. <https://www.unglobalcompact.org/library/2>

OECD Guidelines for Multinational Enterprises - Standarder för ansvarsfullt affärsuppförande med riktlinjer och rekommendationer för multinationella företag som verkar i eller från anslutna länder som regeringar har förbundit sig att främja. <http://mneguidelines.oecd.org/>

PlasticsEurope – En sammanslutning av plasttillverkare. <http://www.plasticseurope.org/>

Plastics Industry Association – En organisation som arbetar med hela plastleverantörskedjan. <http://www.plasticsindustry.org/>

Forest Stewardship Council (FSC) - En medlemsorganisation med säte i Tyskland som arbetar för ett hållbart bruk av världens skogar. Skog och skogsprodukter kan certifieras enligt FSC och omfattas då av krav gällande miljö, sociala villkor och ursprungsbefolkningars rättigheter. <https://ic.fsc.org/en>

The Program for the Endorsement of Forest Certification (PEFCT) - Ett system för certifiering av skogsbruk. Certifieringen liknar FSC men är mer anpassad till småskaligt

skogsbbruk. Kraven för certifiering innehåller tre standarder för skogsskötsel, miljö och sociala riktlinjer. <https://www.pefc.org/>

Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) - Samverkansinitiativ som startades 2003 av representanter från regeringar, företag och organisationer. Syftet är att stärka goda styrelseformer inom råvaruindustrin genom ökad öppenhet och socialt ansvarstagande. EITI använder sig av en global standard som implementerats i ett 50-tal länder. <https://eiti.org/>

Voluntary Principles on Business and Human Rights (VPSHR) - Ett initiativ av regeringar, civilsamhällesorganisationer samt gas-, olje- och gruvföretag. VPSHR definierar ett antal vägledande principer i syfte att säkerställa att säkerhetsarrangemang, främst i form av säkerhetsstyrkor, runt sina anläggningar respekterar mänskliga rättigheter. <https://www.voluntaryprinciples.org/>

Medtech Europe - En medlemsorganisation och ett industriinitiativ för företag och leverantörer av medicinska produkter. Organisationen arbetar dels med miljöfrågor som är relevanta för branschen. <https://www.medtecheurope.org/>

Council of Mining and Minerals (ICMM) – Ett branschinitiativ som består av 57 medlemsföretag och branschorganisationer. ICMM är verksamma i ett stort antal länder och arbetar för att främja en säker, rättvis och hållbar gruvindustri utifrån tio principer inom bland annat affärsetik, mänskliga rättigheter, miljö och riskhantering. <https://www.icmm.com>

Better Cotton Initiative (BCI) – Ett initiativ med medlemsföretag och organisationer som också bidrar ekonomiskt. BCI arbetar för att förändra villkoren i bomullsodlingen genom att bland annat minska vatten- och kemikalieanvändningen, förbättra arbetsvillkoren samt öka spårbarheten i kedjan. <https://bettercotton.org/>

Global Organic Textile Standard (GOTS) - Standarden utgör en märkning av ekologisk bomull som omfattar både miljömässiga och sociala krav. Det är en den idag mest använda märkningen för ekologisk bomull. <https://www.global-standard.org/>

Maritime Anti-Corruption Network – Ett nätverk som arbetar för att eliminera alla former av korrupktion kopplat till sjöfart. <http://www.maritime-acn.org/>

